

Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om OC-spray (pepparspray);

**PMFS 2016:6
FAP 104-4**

beslutade den 28 juni 2016.

Utkom från trycket
den 26 juli 2016

Polismyndigheten föreskriver i samråd med Säkerhetspolisen följande med stöd av 20 § första stycket 7 polisförordningen (2014:1104) samt meddelar följande allmänna råd.

Författningsbestämmelser

1 § Bestämmelser om polismans rätt att använda våld finns i 10 § polislagen (1984:387). Allmänna principer för polisingripanden finns i 8 § polislagen.

I Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisens särskilda hjälpmedel vid våldsanvändning (FAP 933-1) finns närmare angivet vilka hjälpmedel som är tillåtna för polisen vid våldsanvändning.

2 § I 27 och 28 §§ polislagen (1984:387) finns bestämmelser om särskild dokumentationsskyldighet vid vissa former av ingripanden.

3 § Bestämmelser om arbetsmiljöns beskaffenhet och om arbetsgivarens allmänna skyldigheter när det gäller att bl.a. förebygga att arbetstagare utsätts för ohälsa eller olycksfall i arbetet finns i 2 och 3 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160).

I 3 kap. 3 a § arbetsmiljölagen (1977:1160) finns också bestämmelser om anmälan till Arbetsmiljöverket vid dödsfall eller svårare personskada som drabbat arbetstagare.

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:02) finns bestämmelser för arbete där det kan finnas risk för våld eller hot.

4 § Bestämmelser om utbildning avseende användande av OC-spray finns i Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om utbildning i polisiär konflikthantering (FAP 776-1).

5 § OC-spray är till verkan och ändamål jämförlig med tårgasanordningar och omfattas av bestämmelserna i vapenlagen (1996:67) och vapenförordningen (1996:70).

6 § OC-spray omfattas av bestämmelserna i förordningen (1996:31) om statliga myndigheters skjutvapen m.m. och Rikspolisstyrelsens föreskrifter

om Polisens och andra statliga myndigheters förvaring och transport av skjutvapenvapen och ammunition (FAP 943-1).

Definition

7 § Med OC-spray avses i denna författning en vätska som består av ett pepparfruktextrakt och vatten och som med hjälp av drivgas kan sprutas ut i form av en koncentrerad stråle i avsikt att reta ögonen på och tillfälligt förblinda den mot vilken strålen riktas. Den aktiva substansen i OC-spray är capsaicin (oleoresin capsicum).

Beslut

8 § Beslut enligt denna författning fattas i enlighet med vad som anges i Polismyndighetens arbetsordning. För Säkerhetspolisen fattas beslut av Säkerhetspolischefen eller efter delegation annan anställd vid Säkerhetspolisen.

Tilldelning och användande

9 § Endast sådan OC-spray som godkänts av Polismyndigheten får användas.¹ En polisman får endast bära sådan OC-spray som har tilldelats honom eller henne.

10 § Annan storlek på behållare för OC-spray än normalstorlek¹ får användas endast efter beslut.

Beslutet får endast avse en särskilt angiven och avgränsad insats och ska dokumenteras.

Allmänna råd

Större storlek på behållare än normalstorlek kan vara motiverat att använda vid situationer som avses i 15 § eller vid ingripanden mot flera personer som bedömts som farliga.

11 § Beslut om tilldelning av OC-spray får endast avse en polisman som med godkänt resultat har genomgått av Polismyndigheten beslutad utbildning. Respektive polisregion och avdelning ska upprätta en förteckning över de polismän som har tilldelats OC-spray.

12 § En polisman i yttre tjänst ska under tjänstgöring bära OC-spray. En polisman som endast tjänstgör i inre tjänst ska bära OC-spray om han eller hon tjänstgör i sådan verksamhet där det av säkerhetsskäl är motiverat att bära OC-spray.

Beslut om undantag från första stycket första meningen får fattas om det finns särskilda skäl.

¹ Polismyndighetens förteckning över godkända särskilda hjälpmedel vid våldsanvändning inom Polisen, POL-109-3098/05.

Exempel på verksamhet i inre tjänst där det av säkerhetsskäl kan vara motiverat att bära OC-spray är tjänst i reception dit allmänheten har tillträde, i arrestlokaler eller vid utförande av bevakningsuppgifter.

Beslut om undantag kan gälla för såväl generella situationer som i enskilda fall och kan avse en grupp av polismän eller en enskild polisman.

Särskilda skäl för undantag kan föreligga i olika situationer, där arbetsuppgifterna gör det olämpligt eller omotiverat att en polisman bär OC-spray.

13 § OC-spray ska handhas på ett aktsamt sätt så att inte någon obehörig kommer åt den eller den på något annat sätt går förlorad.

Allmänna råd

Aktsamhetskravet innebär att sprayen vid all tjänstgöring ska hållas under uppsikt och vid bärande förvaras i sin bäranordning på ett därför avsett sätt. I kravet ingår också att regelbundet, särskilt efter ett ingripande eller en insats, kontrollera att OC-sprayen och dess bäranordning är hela och sitter fast i avsett bälte, livrem eller plagg. Vid objekt-nära spaning i civil klädsel med hög risk för att röjas eller vid livvakts-uppdrag kan OC-sprayen bäras på det sätt som bäst gagnar uppdraget under förutsättning att bärandet kan ske på ett säkert sätt.

14 § OC-spray får användas bara om den polisiära uppgiften inte kan lösas på något annat, mindre ingripande, sätt och, bortsett från nöd- och nödvärns-situationer, aldrig utöver vad som stadgas om polismans rätt att använda våld enligt 10 § polislagen (1984:387). Användandet ska ske med hänsyn tagen till den smärta och det obehag som åtgärden innebär för den som utsätts för sprayen.

Endast om synnerliga skäl föreligger får OC-spray användas mot frihets-berövad vid transport i fordon under färd.

OC-spray får inte användas mot en person som endast gör passivt motstånd utan att använda egen kroppskraft.

Användning av OC-spray mot personer som utövar motstånd enbart genom att hålla sig fast i annan person eller föremål eller spjärna emot med ben eller armar, ska ske med stor restriktivitet.

Allmänna råd

OC-spray är ett hjälpmedel som innebär ett betydande mått av våldsanvändning. Med våld avses inte enbart åtgärder som orsakar smärta eller skada, utan också sådana handlingar som orsakar psykiskt och fysiskt obehag av någon betydelse, även om detta är av övergående natur. Vid all användning av OC-spray inom ramen för polislagens regler om våldsanvändning måste därför en föregående bedömning avseende behov och proportionalitet göras med beaktande av

dessa omständigheter. Exempel på mindre ingripande åtgärder är t.ex. åtsägelser eller mindre kraftfulla grepp.

Det torde i normalfallet inte vara försvarligt att använda sprayen i situationer där polismannen vanligtvis har kontroll över den person mot vilket ingripandet riktas, såsom i arrester, när personen är belagd med fängsel eller befinner sig i ett fordon. Begränsningen gällande användning av OC-spray i fordon under färd motiveras av de särskilda hänsyn som måste tas till risken för kontaminering av fordonsföraren och de allvarliga risker det innebär ur trafiksäkerhetssynpunkt. Synnerliga skäl kan i detta avseende föreligga om den frihetsberövade utövar mycket kraftigt våld.

Användning av OC-spray mot en person som endast gör ett passivt motstånd utan att använda kroppskraft är inte försvarlig. Exempel på sådant motstånd är då personen vägrar medverka och endast med sin kroppstygnd utövar motstånd.

15 § I situationer som avses i 10 § polislagen (1984:387) får OC-spray inte användas generellt mot en folksamling eller grupper i en folksamling, utan ska i möjligaste mån individualiseras. Innan OC-spray används mot en person eller personer som ingår i en folksamling måste särskilda överväganden göras beträffande konsekvenserna av ett sådant användande.

Allmänna råd

Vid användning av OC-spray mot en person eller personer som ingår i en folksamling måste särskild hänsyn tas till risken för att andra personer än den eller dem mot vilken åtgärden är riktad träffas av sprayen. Det är även viktigt att ha i åtanke vad en sådan åtgärd kan få för konsekvenser ur ett taktiskt perspektiv.

Bestämmelsens begränsning av användningen av OC-spray mot folksamling eller grupper i en folksamling avser inte situationer där nödvärnsrätt föreligger. I sådana situationer bör emellertid OC-spray användas mot en folksamling eller grupper i en folksamling endast vid våldsamma upplopp, där en betydande risk för allvarliga skador på person eller egendom föreligger och andra mindre ingripande medel visat sig eller bedömts otillräckliga.

Sanering

16 § När en polisman har använt OC-spray mot en person ska polismannen, om det är möjligt, snarast se till att personen saneras från sprayen.

Förvaring av OC-spray i samband med transporter

17 § Tilldelad OC-spray, ska vid transport av personal till eller från plats för tillfällig tjänstgöring, förvaras på samma sätt som vid ordinarie tjänstgöring. Sådant transport är i det här sammanhanget inte att anse som ledig tid enligt 19–20 §§ denna föreskrift.

Undantag från första stycket får göras vid flygtransport om krav från flygbolaget kräver annat säkert transportsätt.

Bärande och användande under ledig tid

18 § OC-spray som tilldelas polismän tillhör Polismyndigheten respektive Säkerhetspolisen och tilldelas en polisman i syfte att bäras och användas i tjänsten. En polisman får endast handha, bära eller bruka sprayen under tjänstetid eller i enlighet med de undantag som anges i 19 och 20 §§ denna författning.

19 § Om en polisman ska tjänstgöra på annan ort än den där den tilldelade OC-sprayen normalt ska förvaras och det är kort tid mellan tjänstgöringstillfällena och långt avstånd mellan bostadsorten eller uppehållsorten och det ordinarie förvarningsstället, får beslutas om att polismannen får ta med sprayen under tiden mellan tjänstgöringstillfällena.

I beslutet ska anges hur sprayen ska förvaras.

20 § Om det finns särskilda skäl får, beslutas att en polis under ledig tid får bära tilldelad OC-spray. Beslutet ska föregås av en noggrann prövning av behovet. OC-sprayen får i sådana fall användas bara i nödvärnssituationer.

Särskilda skäl kan föreligga om en polisman är utsatt för ett allvarligt hot med anledning av tjänsten. Prövning av behovet ska då omfatta den riskanalys som ska göras i enlighet med Polismyndighetens riktlinjer för brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten samt vilka alternativa åtgärder som kan vidtas. Innan beslutet fattas ska samråd ske med den verksamhetsskyddschef, personsäkerhetsansvarige eller motsvarande som ansvarar för polisregionens, avdelningens eller Säkerhetspolisens respektive personsäkerhetsarbete. Behovet ska fortlöpande följas upp och bedömas.

Allmänna råd

Den fortlöpande behovsbedömningen bör göras senast var fjortonde dag.

21 § Ett beslut enligt 19 och 20 §§ samt fortlöpande uppföljning och bedömning enligt 20 § ska dokumenteras.

Rapportering m.m.

22 § När OC-spray har använts vid ett ingripande ska den som utfört sprayningen så snart som möjligt underrätta närmaste förman om användandet.

23 § Omständigheterna vid ingripandet, anledningen till att våldsanvändning var nödvändig och skälen för att OC-spray användes m.m. ska, oavsett annan dokumentation i ärendet, dokumenteras utförligt på formulär *Rapport – särskilt hjälpmedel vid våldsanvändning* (Polisen 104.5). Den granskande förmannen ansvarar för att dokumentationen är fullständig och korrekt samt att den avrapporterande polismannen får en direkt återkoppling, om avrap-

porteringen är bristfällig. Data från rapporten ska efter ifyllandet omgående skickas till Nationella operativa avdelningen enligt särskild rutin i Formulärportalen.

Anställda vid Säkerhetspolisen ska på motsvarande sätt dokumentera ovanstående uppgifter och rapportera dessa enligt rutiner som beslutas av Säkerhetspolisen.

Allmänna råd

Polisregionerna, avdelningarna respektive Säkerhetspolisen bör i riktlinjer reglera bl.a. rutiner för återlämning av OC-spray vid t.ex. längre frånvaro från tjänsten, åtgärder efter användande och kassation av OC-sprayburkar.

24 § Vad som sägs i 22 och 23 §§ om rapportering gäller inte när OC-spray används i samband med utbildning.

Övrigt

25 § Polisregionerna, avdelningarna respektive Säkerhetspolisen ska följa upp hur OC-spray används i polisverksamheten och därvid särskilt ge akt på att användningen sker i enlighet med bestämmelserna i polislagen (1984:387) och denna författning.

26 § Varje fall av defekt på OC-sprayanordning ska inom Polismyndigheten rapporteras till Utvecklingscentrum Stockholm respektive inom Säkerhetspolisen i enlighet med anvisningar från Säkerhetspolisen.

27 § Polismyndigheten får, om särskilda skäl föreligger, medge undantag från dessa föreskrifter.

1. Denna författning träder i kraft den 1 september 2016, då Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om pepparspray (OC-spray) (RPSFS 2011:17, FAP 104-4) upphör att gälla.

2. Poliser som tilldelats OC-spray ska delta i fortbildning i enlighet med av Polismyndigheten beslutad fortbildningsbeskrivning för polisiär konflikt-hantering. Detta gäller fram till dess att Polismyndigheten beslutat nya föreskrifter om fortbildning, som ersätter Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2000:21, FAP 776-1) om fortbildning i livräddning och i konflikthantering med kommunikation och självskydd.

På Polismyndighetens vägnar

DAN ELIASSON

Martin Lundin
(Nationella operativa avdelningen)

